

L'església barroca dels Omells de Na Gaia: de l'ús de la pedra del castell, al seu accidentat acabament

RESUM

Construir l'església parroquial dels Omells de na Gaia (Lleida) a finals del segle XVIII, que llavors pertanyia a l'arquebisbat de Tarragona, va esdevenir una tasca força complicada. La documentació conservada especifica com havia de ser la nova fàbrica i detalla les seves característiques tècniques encara que també posa en evidència els desacords amb els mestres de cases i els administradors de l'obra que van intervenir en aquella construcció. L'article relata una de les situacions més habituals a la Catalunya del moment a l'hora de finalitzar aquests monuments, és a dir, l'aparició de greus desavinences entre els mestres de cases i els promotors de les mateixes.

RESUMEN

Construir la Iglesia parroquial del pueblo de Omells de Na Gaia (Lérida) a finales del siglo XVIII, entonces perteneciente al arzobispado de Tarragona, se convirtió en una labor un tanto complicada. La documentación conservada especifica como tenía que ser la nueva fàbrica y detalla sus características técnicas aunque también pone en evidencia los desacuerdos con los maestros de casas y los administradores de la obra que intervinieron en aquella construcción. El artículo relata una de las situaciones más comunes en la Cataluña del momento a la hora de acabar estos monumentos, es decir, la aparición de graves desavenencias entre los maestros de obras y los promotores de las mismas.

ABSTRACT

To build the parish church of the town of Omells de Na Gaia (Lleida) in the late eighteenth century, then belonging to the archbishopric of Tarragona, became a somewhat complicated task. The conserved documentation specifies how the new factory had to be and details its technical characteristics but also highlights the disagreements with the house teachers and the administrators of the work that intervened in that construction. The article relates one of the most common situations in Catalonia at the time of finishing these monuments, that is, the appearance of serious disagreements between the teachers of works and the promoters of them

Paraules clau: Omells de Na Gaia, arquitectura religiosa, s. XVIII, Domingo Cases.

Palabras clave: Omells de Na Gaia, arquitectura religiosa, s. XVIII, Domingo Casas

Keywords: Omells de Na Gaia, Religious architecture and 18th century, Domingo Casas.

Anna Isabel Serra Masdeu és doctora en Història de l'Art per la UAB (2005). Actualment treballa com a professora associada al Departament d'Història i Història de l'Art de la Universitat Rovira i Virgili (Tarragona). Les seves línies de recerca se centren en l'estudi de l'arquitectura barroca, especialment al Camp de Tarragona, així com l'estudi del patrimoni artístic del s. XVIII en aquelles terres. La seva tesi doctoral editada amb el títol *Josep Prat i la irrupció de l'academicisme en l'arquitectura tardobarroca tarragonina* (2010), exposa el traspàs de l'arquitectura barroca a l'acadèmica, a l'arxidiòcesi tarragonina. A més a més, és autora d'una trentena d'articles sobre aquesta temàtica editats en revistes comarcals i nacionals.

L'església barroca dels Omells de Na Gaia: de l'ús de la pedra del castell al seu accidentat acabament

Anna Isabel Serra Masdeu

Universitat Rovira i Virgili, Tarragona

*annaisabel.serra@urv.cat

La necessitat de disposar d'un nou temple

Com a la gran majoria de pobles de l'antic principat català d'època moderna les seves esglésies tenien segles d'història al seu darrere cosa que feia que augmentessin els problemes de manteniment de les mateixes i requerien de nombroses atencions i reparacions constants. Els Omells de na Gaia no en fou un cas aïllat¹. A l'any 1775 plovia a l'interior de l'església i la volta estava molt malmesa i també la sagristia presentava deficiències. Per això l'any 1777 ja es demanava a l'abadessa del monestir de Vallbona de les Monges, senyora temporal del lloc, que pagués la meitat del que costaria l'aixecar un nou temple per aquella localitat. Els veïns s'imposarien un tall per fer-ho; es preveia que cada any podien recaptar-se unes 1.000 lliures. Al final, però, aquesta iniciativa no es va tirar endavant ja que l'abadessa no volia contribuir a aquesta tasca². El cens de Floridablanca (1787) ajuda a entendre com estava distribuïda la població que aixecaria el monument. Llavors al poble hi havia³: 1 rector, 1 beneficiat, 2 tinents de rector, 60 pagesos, 26 jornalers, 4 artesans, 3 criats i 12 "demandants". A primeries del segle següent, al 1805, els Omells tenia 96 veïns, tres cases de camp i 336 ànimes de comunió⁴. Tot i aquest reduït nombre d'habitants el poble emprendria la construcció d'una nova fàbrica que substituïria a una de més antiga.

Les característiques de l'església segons les seves capitulacions

El dia 20 de març de 1777 el mestre de cases de Montblanc, Domingo Cases⁵, acceptava de construir la nova església parroquial dels Omells de Na Gaia. El contracte precisa que la tindria acabada en quatre anys i cobraria per bastir-la sis mil tres-centes lliures. Durant els tres primers anys hauria de deixar l'església de tal manera que s'hi podés dir missa i el darrer any es preveia que el mestre el dedicaria a acabar només el campanar. El mestre s'obligava a portar tots els materials a peu d'obra, aquests tindrien bona qualitat i, evidentment, estarien treballats de la millor manera possible. La calç, l'arena i l'argamassa també acceptava d'afegir-los pel seu compte. Se li demanava que desfés les parets del castell del poble i si un cop desballestat li feia falta més pedra l'arrencaria també pagant-la ell per convertir-la en parets, portalades, grades, sòcols i bases. La O (la rosassa), cornises i cantonades es resoldrien amb pedra de bona qualitat. La fàbrica s'assentaria en els fonaments que ell obriria fins a trobar el tapàs i, a més a més, els donaria un pam més d'amplada que no demostraven els plànols; per aquest motiu quedaria un pam més de banqueta per la part interior i mig per l'exterior. A la part baixa se li demanava també de⁶: "posar un

Fig. 1. Vista dels Omells de Na Gaia. Fotografia de Francesc Blasi Vallespinosa.
Datada entre 1920-1930. AFCEC_BLASI_A_286

sòcol de pedra picada tallantada y de tres palms de alçada o a l'alçada del sòcol de las vases de las pilastras de tota la nau”.

En el llistat de condicions de l'obra també es requeria que el mestre hauria de seguir sense errors el que li demanava la planta a l'hora de consolidar les primeres parets de l'edifici⁷: “Item sàpia lo impressari que serà de sa obligació de fer totes las parets a l'alçada que mostra la planta deixant las portalades com són portalada major, portalada per entrar al campanar, una per la sacristia, una altra que correspongue a l'altre costat de presbyteri; una per entrar del campanar al cor, un altra pera entrar del cor sobre la capella immediata al frontis, com y també deixarà dos finestres per part allí ahont demostrà la planta”.

L'empresari aniria treballant cada part de l'església segons exigia la planta i el que s'havia pactat, per exemple, els arcs de la nau es tallarien amb pedra ben devastada i els del cor de mig punt amb tres pams de gruix i deixaria una regata per posar-hi la volta per un costat que tindria el mateix sentit que les pilastres. El mestre ho podria fer amb obra cuita, que llavors treballaria amb guix i argamassa. Els ràfecs es resoldrien amb pedra picada a punta d'escoda amb la motllura de la cornisa del frontis. Cases, a més, pagaria els ports de la fusta, de les teules i dels altres materials necessaris per cobrir la fàbrica.

La fusta que usaria mesuraria un pam de gruix pel cap prim. Les rajoles de les voltes del cor i de les capelles i les naus es terraguixarien amb guix blanc de Sarral i el guix comú seria de Solivella o del

Regué. Igualment hauria de fer una banqueta sobre la cornisa, fris i arquitrau tal com ho marcava el perfil que se li lliurava.

Totes les parets es blanquejarien i es deixarien segons les clàusules estipulades, com no podia ser d'altra manera, "a pràctica de bon artífice".

Tal com es feia en altres esglésies veïnes es va seguir el gust estètic que es veia més a la vora. Per exemple, de cara al presbiteri elaboraria una petxina sobre l'altar major i dues de petites sobre l'arquitrau i una a les capelles.

Les pilastres i mitges pilastres seguirien l'orde dòrica; a més enllosaria el terra de l'església amb pedra puntejada a pic d'escoda i se li demanava, també de pavimentar el cor. La portalada major també seguiria els paràmetres d'orde dòrica. L'escala del campanar arribaria fins al cor i tindria quatre pams d'ample més o menys, amb passamà o barana, arrebossaria les parets de dins del campanar fins al cor i la barana de l'escala la deixaria doblada i el terra terraguixat. Per sobre de les capelles mantindria un espai de pas per reconèixer les capelles per quan fes falta.

També se li oferia la pedra procedent de la capella de Sant Miquel (potser del castell ja que no s'indica a on estava). Per adequar-la a l'obra hauria de desballestar-la però deixant-la útil per dir-hi missa⁸: "Item sàpia lo impressari que se li donarà la pedra de la capella de Sant Miquel ab la obligació de tancar de paret lo arch, o la demás iglésia fins a tant que sia feta la nova per poder dir missa".

Sobre les obertures havien de quedar ben enllestides. Així a la rosassa hi posaria els vidres, les finestres es treballarien amb guix de Sarral. El mestre també adquiria l'obligació de posar portes a la portalada major, a les sagristies i el cor amb els panys corresponents.

Als mestres sovint se'ls exigia que també paguessin les despeses que comportava redactar les tabes i la feina que li suposava al notari registrar aquell document. Entre totes les parts implicades van acordar que el mestre pagaria fins a 12 lliures i si el que demanava el notari superava aquesta xifra ho abonaria el comú del poble. Com era habitual a l'hora de visurar la fàbrica les despeses es pagarien a mitges repartides entre el comú i el mestre de cases.

La pedra dels angles hauria de ser picada; el cantó i el trasantó l'obriria a punta d'escoda. De la mateixa manera picaria la pedra del campanar de les cantonades, del cantó i del trasantó, de les conxes, dels bordons i dels finestrals i finalment de la cornisa. Al ràfec hi afegiria una canal amb mascle i femella i quatre gàrgoles. Damunt de la volta del campanar hi col·locaria teula verda massissada i clavada amb un gerro verd i un planell amb la seva estrella, bandereta i creu. El planell tindria 20 pams d'alçada. Les parets del campanar havien de tenir nou pams de gruix fins al paviment de l'església, fins al xamfrà de l'església set pams i mig, i fins a la volta de les campanes, sis pams i mig i a la part superior, sis pams.

Fig. 2. Fons Salvany (BC). Una vista del poble datada el 1926. Es pot veure una creu de terme.

Al contracte també es detallen les característiques de les fustes. Així, les bigues del cabirons havien de tenir pel cap prim, un pam, les llates tindrien un quart valencià i d'ample mig pam, la llata de catorze pams. El transport d'aquests materials depenia igualment del mestre.

Quedaven encara altres detalls per resoldre. L'arc del cor s'elaboraria amb pedra picada tallantada a tres punts o s'elaboraria en ansa de cordill. A més prepararia un filat per la O de la rosassa i n'assentaria la vidriera i el filat i deixaria les finestres amb guix de Sarral i una barra de ferro. La trona i el tornaveu serien semblants als de l'Albi, inclosos la seva escala i barana. La porta major, sagristies i cor els hauria de resoldre com els de Solivella. El mestre també s'ocuparia d'altres detalls menors però necessaris com ara el posar reixes a les finestres de les sagristies.

El comú es reservava les teules, fustes i la paret que confrontava amb la rectoria i les teules i fusta de l'església vella.

La taba continuava tenint en compte les característiques de la volta de la nau: es tancaria amb llunetes doblades i les voltes de les capelles presentarien aresta: la volta del cor s'acabaria amb lluneta tercejada. Les voltes de les sagristies s'executarien, la gran, tal com deia el plànol i la segon com cregués més oportú el mestre. Seria imprescindible bastir una altra volta per a tocar les campanes, amb totes les voltes doblades i terraguixades i blanquejades. Al contractista també se l'obligava a construir una encavallada per cobrir el presbiteri i si a la resta de la nau no ho volgués fer, ho portaria a terme amb fusta de melis. Les teules de la teulada serien grans i fins al cor els esgraons es formarien amb pedra picada. També faria una pica nova, encara que si tot allò vell podés servir, no caldria fer-ho nou. El comú ajudaria al mestre a pujar les campanes al campanar. El mestre també portaria la calç fins a les basses i ell l'hauria d'amarar fent-la dins del terme o fins un quart fora del terme. L'obra cuita la compraria als Omellons o a Maldà, el guix procediria de la zona del Reguer o Solivella. D'allí el traslladaria i deixaria al lloc que al comú li semblés bé. El guix blanc s'extrauria de Sarral. El mestre podria residir al poble mentre duraria la fàbrica.

El campanar es faria de carreuada de l'església vella; a més deixaria les pedres ben escairades, i les espitlleres es trobarien de 14 en 14 pams. Tampoc haurien de pagar res els estrangers que treballessin a l'obra durant aquells quatre anys; no els tocava pagar ni el cadastre ni "pagaments de soldats". Aquesta condició podria indicar que ja sabien que els mestres i manobres que acompanyaven al mestre hi podia haver treballadors forasters.

Les clàusules, quelcom desordenades en quan a temàtica, seguien amb la necessitat de pavimentar la volta d'on es tocarien les campanes treballada amb lloses picades a punta d'escoda. Sota de les campanes hi hauria una volta per posar el rellotge. Havia de fer els esgraons del presbiteri, la portalada, els galls de ferro per penjar dues llànties i clavar-los a on preferís el comú del poble. Aquest li sol·licitava d'aixecar una botiga al lloc a on ells establissin millor. Aquesta botiga tindria 42 pams en quadre i un pilar al centre per a tancar-la; es preveia que les parets assolirien 20 pams d'alçada fins al ràfec. L'entrada tindria una portalada de pedra picada de nou pams d'ample; l'havia d'enllestir aportant-li el comú les teules, fusta i tot allò que fos necessari. També l'havia de pavimentar amb maons⁹.

Els testimonis que van signar el document davant del notari foren: Joan Jaques, Josep Martí (ambdós pagesos), Francesc Freixa i Ramon Voltes, mestres de cases de la vila de Montblanc i Joan Vallbona, mestre de cases dels Omells i també la seva esposa, Maria Vallbona¹⁰.

El castell com a permuta

El comú dels Omells i l'abadessa del Reial Monestir de Vallbona, Maria Teresa de Riquer i de Sabater (1713-1802)¹¹ i les nobles i religioses professes Maria Antònia de Sabater i de Prior i Emanuela de Carmona, com a bosseres es van reunir l'11 de gener de 1778 amb el notari Ramon López de la vila de Tàrrrega per registrar una permuta que afectava a les diferents parts. El comú bescanviava una casa per construir l'església del poble no només la pedra del castell sinó també la botiga de gran que estava situada al mateix castell. Era la casa que els havia venut el Senyor Esteve Bosch, també dels Omells. Així se sap que a la casa en qüestió hi hauria una botiga per a posar els grans i que faria les obres corresponents el comú del poble¹². Abans l'alcalde, dos regidors i un síndic es reunien amb el pagès dels Omells, Esteve Bosch, per vendre una casa que tenia la Carrer Major llavors sota el domini directe de l'abadessa de Vallbona a cens d'un quartà de blat que es pagava tots els anys. Segons el document venia una part de la casa per 160 lliures barceloneses. Els compradors¹³: "degan a sas costes obrir una porta competent o bocatge necessari y cómodo sobre lo cup que tinch en la paret de casa que me queda, per buydar la verema des del carrer ab la pujada necessària".

Comencen les desavinences

Els documents conservats indiquen que el director de la fàbrica i els seus administradors no es van entendre i el mestre va abandonar temporalment aquella feina. El 25 de febrer de 1782 el nunci (que actuava com els aguatzirs) reiterava que havia portat una carta entre les 7 i les 8 del matí al mestre Domingo Cases que llavors tenia residència als Omells tal com li varen oferir els regidors d'aquell poble. Se li demanava al director que fes una visura de la fàbrica tal com estava pactat. Tot i que en altres ocasions li havien sol·licitat al mestre que ho fes ell els havia comentat que l'edifici estava bé. Per aquesta situació es requeria que dins de 48 hores ell anomenés un expert per la seva part perquè fes una relació de l'estat de l'església; si no ho feia així els consellers demanarien als dos experts que els pagués el mestre de Montblanc. La carta la va entregar el nunci Llorenç Inglès a l'esposa del mestre de cases¹⁴.

A 20 de juny de 1782 els regidors dels Omells acudien al notari barceloní Rafael de Ribes per sol·licitar que el mestre acabés l'obra ja que en feia més de quatre que treballava en aquella fàbrica. Gràcies a aquest document se sap que el mestre feia dos mesos que no la dirigia i que encara feia molt per acabar-la. Les queixes de Cases radicaven en que ell havia avançat molts diners per l'obra i li recriminava que li havien fet pagar l'oli i el blat a un preu elevat tot i que els regidors li confirmaven que li havien venut a un preu molt millor de l'habitual. Llavors aquells administradors havien aconseguit del mestre diversos rebuts que assolien les 5.224 lliures. La qüestió és que Cases havia marxat del poble i deixat l'obra cosa que va acabar en una baralla entre ell i l'alcalde quan aquest li va demanar que la continués. El mestre es lamentava que havia hagut d'invertir molt de patrimoni a aquella obra¹⁵. També va avançar patrimoni el matrimoni Vallbona. Finalment, els administradors i el mestre arribarien a un acord perquè el mestre acabés la feina; el signaven a 20 de juny de 1782¹⁶. Poc abans, l'1 de maig de 1782 es feien les visures reclamades; els reconeguts mestres de cases Francesc i Bernat Tomàs van analitzar la feina feta indicant que havien trobat alguns canvis importants que no apareixien als pactes inicials¹⁷. El mestre Francesc valorava la feina fet per part de l'ajuntament i Bernat Tomàs ho faria per part de Cases. Una avaluació detallada el va portar a judicar que l'església era tres quarts més llarga del previst i més ampla del que

deia el plànol. També havien quedat més elevades les llunetes de la nau. Cases havia col·locat al portal major un fris i arquiteu ventallons que no existia a la planta. Les parets de les capelles eren un quart més dobles que no pas es veia a la planta. Les parets de les capelles eren un quart més dobles que no pas es veia a la planta, el presbiteri tenia un esgraó més del previst, per aquest esgraó se li pagaria 5 lliures a l'empresari per: "haver-li fet de consentiment del comissionat". Calia reforçar la volta de la petxina gran encara que el paviment no era com s'havia demanat. Això suposava una penalització de 30 lliures per Cases. Li caldria revisar la teulada i les fustes de les mateixes; els ràfecs que envoltaven les obres havien quedat més baixos, entre altres coses a modificar. La resta de pactes estaven ben resoltos.

Però no fou l'únic que va tenir problemes amb els regidors locals. El mestre de cases Magí Salvador deia que va treballar a la fàbrica de la nova església parroquial dels Omells i que llavors encara no estava acabada. Fins i tot ell mateix va deixar diners per l'obra, la qüestió és que se li devien 166 lliures, 12 sous i 6 diners que volia recuperar sense haver de començar cap plet¹⁸.

Però el final de les obres definitiu es feu esperar una mica més. Gràcies a un inventari de 1925 se sap que la primera pedra de l'edifici es va col·locar el 27 de juliol de 1777. La primera missa, amb reserva del Santíssim, es va dur a terme el 30 de març de 1783. Força més tard arribaria el campanar ja que segons el document citat la darrera pedra es va posar el dia 22 de juliol de 1784¹⁹. Pel camí es començava a guarnir l'interior de l'església ja que, per exemple, l'altar de les Ànimes datava de 1783.

L'església segons les visites pastorals

La Visita Pastoral del 9 de març de 1656, essent rector Pere Blanch no exposa que la fàbrica tingués algun problema en especial. Tant les fonts baptismals com les campanes es trobaven en bon estat²⁰; a la sagristia hi havia 3 calzes, encensers, naveta, dos creus, vera creu, custòdia i feia falta una capa de morts²¹. Al 1695 hi havia, almenys, els següents altars. Major, Sant Crucifix, Sant Blai i del Roser²².

A la Visita de 1775 no es revisaren les deficiències tècniques que podia tenir l'edifici sinó que es revisaren els llibres que corresponien a la parròquia. Les capelles eren les següents: altar major de Santa Maria dels Àngels, de Sant Miquel, de Nostra Senyora del Roser, de Sant Francesc i del Sant Crist²³. Quatre anys després, el 13 de juny de 1699, se sap que l'escala del cor amenaçava ruïna²⁴. El setembre de 1721 es va demanar de revisar l'obra de la fàbrica un cop l'any per mestres de cases i adobar el que fes falta. Tanmateix feien falta dues creus pels altars de Sant Antoni i Sant Blai; si no es posaven l'arquebisbe Samaniego volia que allí no digués missa fins que no s'instal·lessin de nou²⁵. Dos anys després, segons especifica la visita del juny de 1723, la sagristia en perdia degut a les goteres del sostre i al fet de que estava arrecerada a una paret²⁶. Cap als darrers anys del segle XVIII l'estat de l'església devia ser força defectuós ja que el 23 de març de 1776 s'encomanava als veïns del poble a que s'animessin a començar un nou edifici o a reformar l'església²⁷.

L'arquebisbe F. Armañà demanava als feligresos que es fes una alba i un cingol ja que eren necessaris i que traguessin de la sagristia tots els mobles que no fossin útils²⁸. L'arquebisbe Armañà demanaria una nova rectoria²⁹. El 1805, tal com recull la visita pastoral, les teulades no estaven en bones condicions³⁰.

Fig. 3 Retaule del Roser de l'església dels Omells de Na Gaia entre 1920 i 1938. Fons F. Blasi. AFCEC_BLASI_A_1534

Conclusions

De la construcció de la nova església de Santa Maria en destaquen diversos temes. El primer que crida l'atenció és com el patrimoni d'una determinada època i que es trobava en mal estat podria renéixer amb una altra forma i ús. De fet, el destí final de moltes esglésies medievals i renaixentistes seria el de convertir-se en noves obres religioses. Els carreus útils del castell i de la capella de Sant Miquel (entenenem que del castell, també) passaren a formar part de la incipient església local. El reaprofitament dels carreus d'altres edificis també era fonamental per estalviar en despeses pels materials. La particularitat dels Omells radica en que en va desfer un castell –o el que llavors en quedava d'ell- per convertir-lo en els murs d'un edifici religiós.

Als Omells, els mestres de cases i el comú van demostrar que tenien clar que hi havia alguns elements d'altres esglésies que havien vist que els agradaven molt i, que per tant, volien imitar, tal és el cas de les esglésies de l'Albi o de Solivella. Un altre tema a destacar radicava en que els administradors confiaven en comprar els materials que hi havia més a la vora del poble i que oferien una millor qualitat, i per tant, perdurabilitat; tal era el cas del guix de Sarral o de Solivella.

Les males relacions entre els membres del comú i els mestres de cases no conformaven un fet aïllat. Són prou coneguts els relats de segles anteriors en els quals els mestres acabaven barallats amb els administradors que els havien contractat o encetaven algun plet amb els representants de la universitat local. A vegades, tot començava perquè els mestres no trobaven bé alguna part que el mestre de l'obra

deixava com a resolta o per qualsevol altre aspecte més lleu. Sovint aquestes desavinences feien retardar l'acabament del monument degut també a les visures que feien els mestres que actuaven com a perits i que demanaven de millorar alguns aspectes de les fàbriques. Però les discrepàncies sempre buscaven aconseguir una mateixa finalitat: acabar i gaudir de la nova fàbrica el més aviat possible.

Bibliografia

- DALMAU, Rafael (editor), *Els castells catalans*. Vol. VI (2a part. Barcelona, 1979.
 GRAU PUJOL, Josep M. T. *La indústria tradicional de Montblanc i la Conca en el segle XVIII*. Montblanc, 1989.
 GRAU PUJOL, Josep M. T./PUIG TÀRRECH, Roser. *Lilla: aproximació a la història d'un poble*. Parròquia de Sant Joan Evangelista. Lilla, 1996.
 IGLÉSIES, Josep. *El cens de Floridablanca 1787*. Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1969.

Notes

- 1.-Alguns dels aspectes que aquí es treballen ja es van incorporar a la publicació de la meua tesi doctoral dedicada a l'arquitectura parroquial del s. XVIII corresponent a l'arxidiòcesi tarragonina. S'ha ampliat aquí la part corresponent que va generar el conflicte entre els mestres de cases i els administradors de la fàbrica.
- 2.-ACA. Acordadas, 1777, fol. 236v.
- 3.-IGLÉSIES, 1969, p. 540.
- 4.-AHAT. Visita Pastoral 1805, fol. 185r.
- 5.-AHAT. Al llibre de baptismes corresponent a 1755 es bateja a un Domingo, Antoni, Cristòfol, Josep, Fructuós fill de Macià Casas, pagès i de Teresa Guillem. Com a padrí va actuar Domingo Casas, fadrí, mestre de cases de Montblanc i Francisca Folch (10 de juliol de 1755, fol. 358r). També apareixen un Domènec Cases i Joan Cases en els registres baptismals datats entre 1773-1793 (GRAU, 1989, p. 219). Cases devia ser un mestre força conegut pels pobles dels voltants de Montblanc ja que també va participar el 1770 a les obres d'ampliació de l'església de Sant Joan Evangelista de Lilla (GRAU/PUIG, 1996, p. 40).
- 6.-ACSG. MN Juan Ángel López, núm. Reg. 27, 1777, fol. 86r.
- 7.-ACSG. MN Juan Ángel López, núm. Reg. 27, 1777, fol. 86v.
- 8.-ACSG. MN Juan Ángel López, núm. Reg. 27, 1777, fol. 87v.
- 9.-ACSG. MN Juan Ángel López, núm. Reg. 27, 1777, fol. 89r.
- 10.-ACSG. MN Juan Ángel López, núm. Reg. 27, 1777, fol. 90r.
- 11.-DALMAU, 1979, p. 1094-1095 (Volum Viè). Segons aquest autor el Castell pertanyia al monestir de Vallbona des d'època medieval: "La vescomtessa de Bas donà al monestir de Vallbona el castell dels Omells de Na Gaia, amb el terme. En el fogatjament del 1365-1370, el "Loch dels Olmells dena Gaya, qui és de la dita abadessa (de Vallbona), representa 57 focs, dins la veguería de Montblanc. Els vassalls de la baronia de Vallbona foren exclosos dels treballs per a la construcció dels murs de Montblanc, perquè el Monestir ja tenia el Castell dels Olmells per resguardar-se. Retrobem "Homells denagaia" en propietat "del Monastir y Convent de les Monges de Vallbona" i en la veguería de Montblanc, al segle XVII. El senyoriu abacial continuaria ací fins a l'extinció de les dominatures".
- 12.-ACSG. MN Juan Ángel López, núm. Reg. 27, 1778, fol. 15v-17v.
- 13.-ACSG. MN Juan Ángel López, núm. Reg. 27, 1777, fol. 14r-15v.
- 14.-ACSG. MN Juan Ángel López, 1782, fol. 96v-97v.
- 15.-ACNB. Núm. 3730, caixa 144, 20 juny 1782, fol. 102r-104r.

- 16.-AHCB, Sign. 3720, Núm. 145, fol. 102r-104r.
- 17.-AHCM. Macià Català, núm. 3651, fol. 204 i ss.
- 18.-ACA, Acordadas, 932, fol. 234v.
- 19.-AHAT. Inventari de 14 de desembre de 1925.
- 20.-AHAT. Visita Pastoral, 9 de març de 1656, fol. 166.
- 21.-AHAT. Visita Pastoral, 9 de març de 1656, fol. 166.
- 22.-AHAT. Decrets Visita, capsa 9, doc. 45, 1695-1890, s/f.
- 23.-AHAT. Visita Pastoral 1776, fol. 168v. Tot i que les visites pastorals anteriors i posteriors a la data de construcció de l'església no apareixen a la web de l'arxiu sí que es poden consultar a la documentació que correspon a la parròquia dels Omells (Visita Pastoral, 1 de novembre de 1695- 8 de novembre de 1890). Hi ha però una visita pastoral datada a meitat del s. XIV i que correspon a l'església dels Omells.
- 24.-AHAT. Decrets Visita, capsa 9, doc. 45, 1695-1890, s/f.
- 25.-AHAT. Decrets Visita, capsa 9, doc. 45, 1695-1890, s/f.
- 26.-AHAT. Decrets Visita, capsa 9, doc. 45, 1695-1890, s/f.
- 27.-AHAT. Decrets Visita, capsa 9, doc. 45, 1695-1890, s/f.
- 28.-AHAT. Decrets Visita, capsa 9, doc. 45, 1695-1890, s/f.
- 29.-AHAT. Decrets Visita, capsa 9, doc. 45, 1695-1890, s/f. Visita de 29 de desembre de 1792.
- 30.-AHAT. Visita Pastoral, 1805, fol. 185r.